

***Isis Ontsluierd,* een perspectief David Reigle**

David Reigle is samen met zijn vrouw Nancy schrijver van *Blavatsky's Secret Books: Twenty Years' Research*, 1999. Zie ook www.easterntertradition.org Dit artikel werd geschreven voor de Duitse studieeditie van *Isis Ontsluierd, Isis Entschleiert*, uitgegeven door Hank Troemel, 2003.

H.P. Blavatsky's werk *Isis Ontsluierd*, gepubliceerd in 1877, had nooit de bedoeling om Isis, de Egyptische godin die de geheimen van de natuur belichaamt, te ontsluiëren. Blavatsky had dit boek aan de drukker gegeven met als titel '*De Sluier van Isis*', maar nadat met drukken was gestart, werd ontdekt dat deze titel elders al was gebruikt. Er moest dus snel een andere titel worden gevonden. De uitgever stelde *Isis Ontsluierd* voor en Blavatsky kon weinig anders doen dan instemmen (Blavatsky, *Isis Ontsluierd*, inleiding, 1:43).

Het boek dat uitkwam als *Isis Ontsluierd* had niet de intentie om de geheimen van de natuur te onthullen, maar om de wereld het bestaan te laten kennen van een ooit universele Wijsheid Religie, die nu uit het zicht is geraakt. De symbolische Isis, de Wijsheid Religie, is inderdaad versluierd, omdat zij langgeleden verloren is gegaan voor de wereld, maar zij bestaat! Dit opzienbarende nieuws veroorzaakte zoveel opwinding dat de eerste druk van duizend exemplaren in tien dagen was uitverkocht (Olcott, 294).

Wat behelst de Wijsheid Religie? Door Blavatsky werd zij in haar latere boek *De Geheime Leer (GL)* beschreven als de universele wijdverbreide religie van de oude en prehistorische wereld (*GL I*, xxxiv). Verder, alle heden bestaande religies en filosofieën komen eruit voort. Wanneer dit wordt erkend, verbrokkelen de scheidslijnen die de ene groep mensen van de andere scheiden. Het feitelijke bestaan van de Wijsheid Religie werd naar buiten gebracht om dit te bereiken, in overeenstemming met de eerste doelstelling van Blavatsky's Theosophical Society (TS), namelijk het bevorderen van een universele broederschap.

Blavatsky had een tweevoudige opdracht bij het voor het eerst aan de moderne wereld bekendmaken van het bestaan van de ooit universele

Wijsheid Religie. In de eerste plaats moest ze aantonen dat de wetenschap van dat moment niet alle antwoorden had, dat de 'ouden' kennis hadden van dingen die nog niet door de wetenschap waren ontdekt. Dit deed zij in deel I van *Isis Ontsluierd*. Ze toonde ook aan, dat religie in haar verdeeldheid niet langer tegemoet kwam aan de noden der mensheid, maar dat deze afzonderlijke delen samenkwamen in de ene oude Wijsheid Religie. Dit deed zij in deel II.

In beide delen van *Isis Ontsluierd* citeerde zij uit vele boeken die waren geschreven door schrijvers uit de oudheid, verspreid over de hele wereld, die allemaal een deel van de kennis van de nu verloren Wijsheid Religie lieten zien. Op die manier toonde zij aan dat deze kennis ooit algemeen bekend was, hoewel ze verloren was gegaan, deels door de religieuze ijver van volgelingen van afzonderlijke religies, en deels doordat ze door haar bewakers werd achtergehouden juist om haar te beschermen tegen dergelijke sektariërs. Deze kennis werd echter gedurende vele eeuwen zorgvuldig verborgen.

Hoe kwam Blavatsky op het spoor van het bestaan van deze ooit universele Wijsheid Religie die zo lang verborgen gehouden werd? Ze was naar het oosten gereisd op zoek naar wijsheid en vond bepaalde personen die de bewakers ervan waren. Blavatsky was niet de enige die naar het oosten reisde op zoek naar wijsheid. Waarom vond zij de Wijsheid Religie en anderen niet? Het lijkt er eerder op dat de bewakers háár vonden.

De bewakers van de Wijsheid Religie vormen een geheime broederschap die geconcentreerd is in Tibet en India. Twee leden van de Tibetaanse broederschap waren Blavatsky's eerste leraren, in theosofische geschriften de Mahatma's K.H. (Koot Hoomi) en M. (Morya) genaamd. Van de grote veertiende eeuwse Tibetaanse leraar Tsong-kha-pa, die het Tibetaanse boeddhisme hervormde en de Gelugpa Orde stichtte, werd gezegd dat hij ook de geheime Tibetaanse broederschap, de bewakers van de Wijsheid Religie, hervormde.

Onderdeel van zijn hervormingen is een uitdrukkelijk bevel om een poging te wagen de westerse 'barbaren' tijdens het laatste kwart van iedere eeuw te verlichten (*Collected Writings* [CW] XIV,431). Tot dan toe, wordt ons verteld, was iedere poging daartoe mislukt. Toen kwam de poging in 1875. De Mahatma K.H. schrijft over de keuze van Blavatsky als tussenpersoon hiervoor in een brief, die in de British Library wordt bewaard: *Na bijna een eeuw van vruchteloos zoeken, moesten onze chefs gebruik maken van de enige gelegenheid die er was een Europees lichaam op Europese bodem uit te zenden, om als verbindingsschakel te dienen tussen dat gebied en het onze (De Mahatma Brieven aan A.P. Sinnett, pagina 223, brief 26 - chronologisch 22)*. Het waren dus de bewakers van de Wijsheid Religie die haar vonden, en toen toestonden dat zij hen vond.

Na instructies van hen te hebben ontvangen, stichtte Blavatsky in 1875 The Theosophical Society (Adyar) verder afgekort als TS. Toen schreef zij *Isis Ontsluierd*, dat in 1877 werd gepubliceerd. Op die manier liet zij de moderne westerse wereld voor het eerst kennismaken met het bestaan van de Wijsheid Religie die in het oosten bewaard was gebleven. Haar werd de taak toevertrouwd om een deel van de leringen naar buiten te brengen, waarvoor zij de term 'theosofie' gebruikte. Het eerste deel van deze leringen is te vinden in *Isis Ontsluierd*. Dit was pionierswerk dat de weg vrij maakte voor de veel uitgebreidere gedeelten in haar latere werk, *De Geheime Leer*.

Omdat iets totaal nieuws naar buiten werd gebracht, moest *Isis Ontsluierd* veel ruimte besteden aan het wegnemen en afbreken van bestaande geloofsovertuigingen die een barrière vormden voor het aanvaarden van nieuwe leringen. De bestaande geloofsovertuigingen waren, zoals eerder gezegd, allereerst dat moderne wetenschap alle antwoorden bezat terwijl deze in feite beperkt was tot uitsluitend de fysieke werkelijkheid; en ten tweede dat religie de volledige waarheid bezat terwijl deze in feite slechts delen bezat. Een groot deel van *Isis Ontsluierd* was dus gewijd aan het aantonen van de tekortkomingen van wetenschap en religie, en een relatief klein gedeelte was gewijd aan het uitbrengen van nieuwe leringen, anders dan het simpele feit van hun bestaan. Een uiteenzetting van de nieuwe leringen als zodanig zou later komen. Degenen die *De Geheime Leer* hebben bestudeerd, zouden dan ook niet moeten verwachten dezelfde soort zaken die zij in *De Geheime Leer* vonden ook in *Isis Ontsluierd* te vinden; *Isis Ontsluierd* is heel anders.

Om een idee te krijgen van hetgeen men in *Isis Ontsluierd* aantreft, zou het nuttig kunnen zijn enige commentaren erop van de auteur en haar leraren door te nemen. Blavatsky schrijft: *Het was de eerste voorzichtige poging om een dun straaltje oosters esoterisch licht in het westen binnen te laten* (CW IV, 184). Ook merkt zij op: *Bij het schrijven van Isis was het ons niet toegestaan in detail te treden; vandaar - de vage generalisaties* (CW IV, 184).

De Mahatma K.H. schrijft in zijn brieven: *De schrijver moest hints geven en in de goede richting wijzen, zeggen wat dingen niet zijn, maar niet wat zij wel zijn* (Barker, 45). *Van veel van de onderwerpen die in 'Isis' behandeld worden mocht zelfs HPB niet precies op de hoogte zijn* (Barker, 179). *Zie je niet dat alles wat je in 'Isis' vindt slechts afgebakend en nauwelijks geschetst is - niets compleet en geheel onthuld* (Barker, 127). *'Isis' was niet ontsluierd, maar biedt voldoende door flitsende oogopslagen toe te staan die door de intuïtie van de bestudeerder kunnen worden aangevuld* (Barker, 118).

Niet alleen was het Blavatsky niet toegestaan heldere details te geven, ze moest wat ze bekend wilde maken uitdrukken in een taal die haar vreemd was. Zij deelt ons mee: *Toen ik in 1873 naar Amerika kwam, had ik ruim*

dertig jaar geen Engels gesproken, de spreektaal die ik in mijn jeugd had geleerd (CW XIII, 197; Barker, 472). Daarom legde zij het manuscript van *Isis Ontsluierd* voor aan haar co-auteur kolonel Olcott om haar Engels te corrigeren. Zij werkten samen aan dit boek, alles herschrijvend, behalve de passages die haar door haar leraren waren gedictieerd. Daarom zegt zij: *Ik ben hem (Olcott) dankbaar voor het Engels in 'Isis' ... De taal in 'Isis' is niet de mijne, maar (met uitzondering van die delen van het werk die, zoals ik claim, werden gedictieerd) mag slechts een soort vertaling worden genoemd van mijn feiten en ideeën naar het Engels (CW XIII, 198, 201).*

Olcott verkeerde toen echter niet in een positie om vergissingen van de leer waarvan Blavatsky zich door haar gebrekkige kennis van het Engels niet bewust was, te corrigeren. *Het was mijn eerste boek; het was geschreven in een taal die mij vreemd was - waarin ik niet gewend was te schrijven; de taal was zelfs nog onbekender voor sommige Aziatische filosofen die assistentie verleenden; en, tenslotte, was kolonel Olcott, die het manuscript redigeerde en met mij doornam - in de jaren 1875 en 1876 - vrijwel volledig onbekend met de Arische filosofie en daardoor niet in staat om fouten, die ik zo gemakkelijk zou kunnen maken bij het omzetten van mijn gedachten naar het Engels, op te sporen en te verbeteren (CW VII, 50).* Inderdaad, Olcott kon niet verbeteren wat hij niet begreep en Blavatsky kon niet uitdrukken wat ze begreep: *Ik ben in 47th street in New York 'Isis' aan het schrijven en Zijn stem dicteert. In die droom of in dat terugkijkende visioen herschreef ik 'Isis' helemaal, en kon nu in mijn slechte Engels alle bladzijden en zinnen aanwijzen die Meester KH dicteerde - net als de zinnen die Meester dicteerde -, terwijl Olcott zich handenvol haren uit het hoofd trok in wanhoop om daaruit de betekenis te halen van wat bedoeld werd (Barker, 472).*

Deze situatie leidde noodzakelijkerwijs tot vergissingen in *Isis Ontsluierd*. Eén die gemakkelijk te vinden is, is haar gebruik van het woord 'God'. In het voorwoord van dit boek schrijft Blavatsky: *Toen wij jaren geleden voor het eerst in het Oosten reisden, en het inwendige van zijn verlaten heiligdommen onderzochten, drukten twee treurige en immer terugkerende vragen onze gedachten neder: 'Waar, wie, wat is GOD? Wie zag ooit de ONSTERFELIJKE **GEEST** van de mens, zodat hij zich kon overtuigen van de onsterfelijkheid van de mens?' Toen wij het meest verlangden die verbijsterende vraagstukken op te lossen, kwamen wij in aanraking met bepaalde mannen, begaafd met zulke geheimzinnige vermogens en zulke diepe kennis, dat wij hen zeker 'de wijzen van het oosten' mogen noemen. Wij leenden een gewillig oor aan hun instructies. Zij toonden ons aan dat het bestaan van God, en de onsterfelijkheid van de menselijke ziel, evenzeer bewezen konden worden door wetenschap met godsdienst te verenigen, als een vraagstuk van Euclides. Voor het eerst ontvingen wij de verzekering dat de oosterse wijsbegeerte geen plaats heeft voor een ander geloof dan een volstrekt en onwrikbaar geloof in de almacht van het eigen onsterfelijk zelf van de mens. We leerden dat die om-*

nipotentie haar oorsprong vindt in de verwantschap van de menselijke geest met de Universele Ziel-God! Dit laatste, zeiden zij, kan alleen worden aangetoond door het eerste. De menselijke geest is het bewijs voor Gods geest, zoals één waterdruppel het bestaan van een bron bewijst van waaruit die druppel moet komen ... bewijs het bestaan van de menselijke ziel door haar wonderbaarlijke vermogens - en je hebt het bestaan van God bewezen! (Isis I, VI).

Bij het schrijven van *Isis Ontsluierd* was Blavatsky zich niet bewust van de bijbetekenissen van het woord 'God' en gebruikte het waar ze feitelijk doelde op het onpersoonlijke en universele principe dat in het hindoeïsme onder Advaiti Vedantijnen bekend staat als 'Parabrahman'. *Een scepticus in mijn jonge jaren, heb ik gezocht en verkreeg door de Meesters de vaste overtuiging van het bestaan van een principe (niet een persoonlijke God) - 'een grenzeloze en peilloze oceaan' waarvan mijn 'ziel' een druppel uitmaakte. Net als de Advaiti's maakte ik geen onderscheid tussen mijn Zevende Beginsel en de Universele Ziel of Parabrahman; ... Mijn vergissing was dat ik door het gehele werk (Isis Ontsluierd) de woorden Parabrahman en God zonder onderscheid gebruikte om dezelfde gedachte uit te drukken (CW VII, 51).*

Een paar jaar later dook het probleem van het gebruik van het woord 'God' op. In 1880 waren twee Engelsen die in India woonden, A.P. Sinnett en A.O. Hume, een correspondentie begonnen met de twee leraren van Blavatsky, de Mahatma's M. en K.H. De twee Engelsen schreven toen op basis van deze brieven over de tot dan toe verborgen of occulte leringen van de Mahatma's. Hume had in 1882 een 'Inleidend Hoofdstuk' geschreven met als kop 'God', dat was bedoeld als inleiding bij een uiteenzetting over occulte filosofie. De Mahatma K.H. antwoordde duidelijk en niet mis te verstaan: *Noch onze filosofie, noch wijzelf geloven in een God, en allerm minst in één wiens persoonlijk voornaamwoord met een hoofdletter H moet worden geschreven... Onze leer kent geen compromissen. Zij bevestigt, of ontkent, want zij onderwijst nooit iets anders dan wat zij als waarheid kent. Daarom wijzen wij God af, zowel als filosofen en als boeddhisten. Wij weten dat er planetaire en andere geestelijke levens zijn, en wij weten dat er in ons stelsel niet zoiets als God bestaat, persoonlijk of onpersoonlijk. Parabrahma is niet een God, maar absolute en onveranderlijke wet (Barker, 59).* Hume's voorwoord had 'God' toegevoegd aan hun filosofie, wat de Mahatma's als een zeer ernstig probleem beschouwden: *Als hij publiceert wat ik heb gelezen, zal ik HPB of Djual Khool alles laten tegenspreken; daar ik niet kan toestaan dat onze heilige wijsbegeerte dermate wordt misvormd (Barker, 337).*

Een ander probleem ontstond omdat Blavatsky in 1877 toen *Isis Ontsluierd* werd uitgegeven geen theosofische leringen in hun volledigheid naar buiten kon brengen, zoals hiervoor vermeld. In dit boek onderwees zij de drievoudige samenstelling van een menselijk wezen: lichaam, ziel en

geest. Toen vier jaar later de theosofische lering omtrent de zevenvoudige samenstelling van een menselijk wezen naar buiten werd gebracht, werd zij beschuldigd van tegenspraak. Maar zoals de Mahatma K.H. in een brief aan Sinnett uitlegde: *In **werkelijkheid** is er geen tegenstrijdigheid tussen die passage in 'Isis' en onze latere leer, voor iemand die nog nooit van de **zeven** beginselen heeft gehoord – waarvan in 'Isis' voortdurend als een drie-eenheid wordt gesproken, zonder enige nadere uitleg – is er stellig schijnbaar sprake van een behoorlijke tegenstrijdigheid. 'U moet zo en zo schrijven, er **alleen dit** van zeggen, en niet meer' werd haar onafgebroken door ons voorgehouden toen zij het boek schreef. Het was in het prille begin van een nieuwe cyclus, in een tijd waarin door christenen noch spiritisten ooit werd gedacht aan, laat staan gesproken over, meer dan twee beginselen in de mens - **lichaam en ziel**, die zij 'Geest' noemden. Als u tijd had er de spiritistische literatuur van die dagen op na te slaan, zoudt u zien dat zowel bij de fenomenalisten als bij de christenen **Ziel en Geest** synoniem waren. Het was HPB die, in opdracht van Atrya (iemand die u niet kent), voor het eerst in 'The Spiritualist' het verschil verklaarde tussen **psyche en nous, nefesh en ruach - Ziel en Geest**. Zij moest het hele arsenaal van bewijzen aandragen, aanhalingen van Paulus en Plato, van Plutarchus en Jacobus enzovoort, voor de spiritisten toegaven dat de theosofen gelijk hadden. Het was in die tijd dat haar de opdracht werd gegeven om 'Isis' te schrijven - precies een jaar nadat de TS was opgericht. Daar er zoveel strijd over werd geleverd, eindeloze polemieken over plaatsvonden en bezwaren werden geopperd die erop neerkwamen **dat er in de mens geen twee zielen konden bestaan**, daarom vonden wij dat de tijd nog niet was gekomen om het publiek meer te geven dan het mogelijkst kon assimileren, en voor het de 'twee zielen' had verwerkt; - en zo kwam het dat de verdere onderverdeling van de drie-eenheid in zeven beginselen in 'Isis' onvermeld bleef (Barker, 320).*

Om redenen als deze zei de Mahatma M. tegen Sinnett om ervoor te waken om onvoorwaardelijk te vertrouwen op *Isis Ontsluierd* (Barker, 179) en de Mahatma K.H. zei hem hetzelfde: *Tussen twee haakjes, u moet op 'Isis' niet al te letterlijk vertrouwen. Het boek is slechts een voorzichtige poging om de aandacht van de spiritisten van hun vooropgezette ideeën af te wenden en te richten op de dingen zoals ze zijn* (Barker, 51).

De Mahatma refereert niet aan de kwestie omtrent twee of drie menselijke principes, maar aan de spiritistische lering dat de geesten van de doden kunnen terugkeren en door middel van mediums met de levenden kunnen communiceren. Theosofie bestrijdt dit met verve en legt uit dat dit soort handelingen ernstige schade toebrengen aan de overledene, en veelal ook aan het medium. Wat terug kan keren is niet de geest van de overledene, maar slechts een 'omhulsel' of 'schil' die is opgebouwd uit zijn of haar uiteengevallen lagere principes. Deze schil zou herinneringen uit het leven van de kortgeleden gestorvene kunnen vasthouden, maar

ontbeert de eigenlijke geest of hogere beginselen van die persoon. Communiceren ermee heeft weinig waarde voor de levende, maar het schaadt zeker de overledene en belemmert in hoge mate zijn of haar overgang naar de andere wereld.

Deze lering was niet helemaal duidelijk in *Isis Ontsluierd*. Een in 1882 in *The Theosophist* verschenen artikel *Fragments of Occult Truth* (Fragmenten van occulte waarheid) bevatte de duidelijke boodschap: *geen overgegangene GEEST kan ons bezoeken* (CW IV, 119, 120). In een brief aan de uitgever werd gevraagd of dit in tegenspraak was met wat in *Isis Ontsluierd* stond: *Veel van de geesten die op seances mededelingen doen - vooral zij die het medium controleren om te spreken, te schrijven of om allerlei andere handelingen te verrichten zijn menselijke, ontlichaamde geesten* (*Isis Ontsluierd* 1:67; CW IV, 120). Blavatsky antwoordde dat dit niet het geval was en dat hier de term 'ontlichaamde geest' sloeg op de 'overblijfselen van de persoonlijke EGO', niet op de spirituele Ego. Ze legde uit dat *het woord 'geest' vaak moest worden gebruikt in de betekenis die de spiritisten eraan gaven, zoals ook andere gebruikelijke woorden, omdat anders een nog veel grotere verwarring zou zijn ontstaan* (CW IV, 120). Zij beëindigde haar artikel als volgt: *We mogen zeker worden beschuldigd van een te vrije en zorgeloze wijze van uitdrukken, met een verkeerd gebruik van de vreemde taal waarin wij schrijven, teveel onbesproken latend en onverantwoord vertrouwend op de imperfect ontwikkelde intuïtie van de lezer. Er bestond echter nooit, noch kan er bestaan, een essentieel verschil tussen de leringen in 'Isis' en die van de latere periode, omdat beide voortkomen uit één en dezelfde bron - de BROEDERSCHAP VAN ADEPTEN* (CW IV, 122).

Een maand later citeerde een andere schrijver in een andere krant deze concluderende zin en bracht vervolgens een inderdaad 'radicale discrepantie' tussen de leringen die werden gegeven in *Isis Ontsluierd* en latere leringen naar voren (CW IV, 182).

Reïncarnatie lijkt te worden ontkend in *Isis Ontsluierd* dat zegt: *Reïncarnatie, dat wil zeggen het tweemaal verschijnen van hetzelfde individu, of liever van zijn astrale monade, op dezelfde planeet is geen regel in de natuur; het is een uitzondering, evenals het teratologische verschijnsel van een kind met twee hoofden* (*Isis Ontsluierd* I, 351).

Blavatsky antwoordde de volgende maand in *The Theosophist* dat de 'astrale' monade niet de 'spirituele' monade is, en vice versa (CW IV, 184). In andere woorden, dezelfde individuele persoonlijkheid, ene mijnheer Smit, reïncarneert niet; slechts de onsterfelijke spirituele monade die leven gaf aan de heer Smit zal opnieuw leven geven aan een andere persoonlijkheid, misschien een mevrouw Jansen. Daarom bestaat er geen discrepantie. Hier merkt zij op, in dezelfde trant als eerder: *Het enige dat over deze passage, aangehaald uit 'Isis', kan worden gezegd is dat zij onvolledig, chaotisch, misschien vaag is - klungelig, zoals veel meer passages in dat werk, het eerste literaire product van een buitenlander,*

die zelfs nu nauwelijks trots kan zijn op haar kennis van de Engelse taal (CW IV, 184).

Met betrekking tot deze reïncarnatie-kwestie zegt de Mahatma K.H. over de verwarde en verdraaide uitleg in *Isis Ontsluierd: Voor de onvolledigheid is niemand anders dan wij, haar inspiratoren, verantwoordelijk* (Barker, 169).

Deze zelfde reïncarnatie-kwestie op dezelfde pagina in *Isis Ontsluierd* zou steeds weer opduiken. Vier jaar na haar eerste antwoord gaf Blavatsky een gedetailleerd antwoord, waarbij zij een beschrijving van het proces van reïncarnatie gaf. Ze toonde opnieuw aan dat er geen sprake was van 'discrepantie' maar slechts van 'onvolledigheid' in hetgeen eerder bekend was gemaakt (CW VII, 181). Zij voegt hier echter aan toe dat in *Isis Ontsluierd*, als gevolg van het feit dat het boek door anderen werd geredigeerd, belangrijke fouten staan die gecorrigeerd zouden moeten worden. De volgende zin uit *Isis Ontsluierd I*, 346) zou bijvoorbeeld veranderd moeten worden: *Dit is wat de hindoe boven alles vreest - zielsverhuizing en reïncarnatie, namelijk slechts op andere, mindere planeten.* De correcte zin zou dan zijn: *De hindoe vreest transmigratie in andere lagere vormen, op deze planeet* (CW VII, 183). Ook de onderstreepte passage uit *Isis Ontsluierd I*, 347: *...dit vroegere leven waarin de boeddhisten geloofden is geen leven op deze planeet* zou moeten veranderd in *geen leven in dezelfde cyclus* (CW VII, 184).

(Noot redactie *Theosofia*: deze wijziging is in de Nederlandse editie van 1995 doorgevoerd).

Nauwelijks twee jaar later werden deze twee zinnen opnieuw op vrijwel gelijke wijze gecorrigeerd: *Hindoes vrezen reïncarnatie 'in andere en lagere lichamen' van onmens en dieren of transmigratie; en het vorige leven waarin boeddhisten geloven is niet een leven in dezelfde cyclus en persoonlijkheid* (CW X, 10:215-216). Ook hier voegde zij ook een correctie in de hierboven genoemde zin toe: *Reïncarnatie, dat wil zeggen de verschijning van hetzelfde individu of liever van zijn astrale monade, tweemaal op dezelfde planeet, is geen regel in de natuur.* Hier zei ze dat het woord 'planeet' een vergissing was en dat 'cyclus' was bedoeld, dat wil zeggen de 'cyclus van de rust van devachan' (CW X, 215). Zij had al meer dan eens uitgelegd dat de 'astrale monade' slechts de persoonlijkheid is; daarom wordt de leer van de reïncarnatie van de onsterfelijke spirituele monade niet ontkend. In dit artikel legt zij verder uit: *De geciteerde paragraaf was bedoeld om de theorie van de Franse Reïncarnationisten omver te werpen, die eraan vasthouden dat dezelfde persoonlijkheid vaak enkele dagen na de dood reïncarneert, zodat een grootvader kan worden herboren als zijn eigen kleindochter* (CW X, 215). HPB herhaalt dat in *Isis Ontsluierd* dwalingen zoals 'planeet' in plaats van 'cyclus' konden blijven voorkomen (in volgende drukken) omdat de clichés het eigendom het eigendom waren van de uitgever en niet van haar. Dan zegt ze: *Het werk werd onder buitengewone omstandigheden geschreven en ongetwijfeld*

zal meer dan één grote vergissing in *Isis Ontsluierd* worden gevonden (CW X, 215-216).

De 'grote dwaling', ontdekt in *Isis Ontsluierd* met betrekking tot reïncarnatie was indertijd te wijten aan twee oorzaken. Ten eerste, net als bij het verkeerd gebruik van het woord 'God', moest Blavatsky schrijven in een taal die haar vreemd was. Ten tweede, evenals bij het probleem van de drie menselijke principes versus de zeven die later werden genoemd, zijn de leringen in *Isis Ontsluierd* incompleet. De lering dat de persoonlijkheid niet reïncarneert, zónder te vermelden dat de onsterfelijke spirituele monade dat wel doet, leidde tot de verkeerde opvatting dat reïncarnatie in de Wijsheid Religie werd ontkend. Blavatsky kon staande houden dat er geen essentiële discrepantie bestaat tussen de eerdere en de latere leringen, omdat zij uit dezelfde bron komen, haar leraren. Dit zou dus waar moeten zijn, ongeacht het feit of zij zelf al dan niet de volledige lering kende. Kolonel Olcott, die steeds met haar samenwerkte bij het corrigeren van het Engels van *Isis Ontsluierd*, schrijft in zijn *Old Diary Leaves* over de reïncarnatielingen: *Toen wij aan 'Isis' werkten werd dit niet door de Mahatma's aan ons uitgelegd, of door haar ondersteund in meningsverschillen over woorden of privédiscussies in die dagen. Zij hield zich bij de theorie (en verdedigde dat ook) dat menselijke zielen na de dood een koers volgen van zuiverende ontwikkeling naar andere en meer spirituele planeten* (Olcott, 278).

Naast dwalingen als gevolg van verkeerd woordgebruik en onvolledigheid, werden andere toegevoegd door de proeflezers van *Isis Ontsluierd*. Zoals Blavatsky het beschrijft: *De drukproeven en pagina's van Isis gingen door de handen van een aantal goedwillende, maar niet erg zorgvuldige mensen en werden tenslotte overgelaten aan de welwillende genade van de drukproeflezer van de uitgever* (CW XIII,199). Dit resulteerde in andere ernstige fouten, zoals op de eerste pagina. Hierover schrijft de Mahatma K.H.: *Door toedoen van de proeflezer zijn er enkele echte fouten in geslopen, zoals in deel I, hoofdstuk 1, waar op bladzijde 1 wordt gezegd dat de goddelijke Essentie emaneert uit Adam in plaats van omgekeerd* (Barker 51).

Er bestaat nog een ander soort dwalingen in *Isis Unveiled* die om duidelijke redenen niet werden opgemerkt tijdens het leven van Blavatsky. Deze komen voort uit het feit dat Blavatsky gebruik maakte van de in die tijd voor handen zijnde kennis en boeken om de leringen die door haar leraren werden aangereikt te ondersteunen. Zo voegt zij bijvoorbeeld toe, als zij over de Jains schrijft, dat Gautama Boeddha de leerling was van de thirtamkara, de grote Jain-leraar, Mahavira genaamd: *Het is duidelijk dat Gautama- Boeddha, de zoon van de koning van Kapilawastu ... en de afstammeling van de eerste Shâkyas, zijn wijsbegeerte niet uitgevonden heeft. Hij was filantroop van nature; en zijn denkbeelden ontwikkelden zich en rijpten onder de leiding van Tir-Thankara, de beroemde goeroe van de sekte van de Jaina's* (*Isis Ontsluierd* II, 322).

Professor C.P. Tiele schreef in diezelfde tijd in zijn boek *Outlines of the History of Religion: Volgens de Jaina's was Gautama (Boeddha) een leerling van hun grote heilige, Mahavira* (Tiele, 141-42). Dit was in 1877 de algemene visie, toen over de Jains vrijwel niets, en over boeddhisme erg weinig bekend was. Deze visie was gebaseerd op het feit dat Mahavira's naaste discipel Gautama heette. Het is echter allang bekend dat deze Gautama niet Gautama Boeddha was, en dat laatstgenoemde niet de leerling van de Jain thirtamkara Mahavira was.

Dit soort dwalingen ten aanzien van boeddhisme komen in *Isis Ontsluierd* vaak voor, waarbij zowel de leringen over God als over een onsterfelijke ziel of *atma* aan het boeddhisme werden toegeschreven. Deze leringen worden, natuurlijk, niet teruggevonden in het boeddhisme. Sommige dwalingen, zoals ten aanzien van God, kunnen te wijten zijn aan Blavatsky's gebrek aan vloeiend Engels, terwijl andere klaarblijkelijk voortkomen uit het feit dat zij de toen beschikbare bronnen gebruikte om het materiaal dat haar leraren haar aanreikten te onderbouwen.

Ondanks Blavatsky's herhaalde verklaringen dat *Isis Ontsluierd* verre van perfect was, beschouwden sommige van haar volgelingen het gehele boek als een onfeilbare waarheid. Omdat een deel haar werd gedictieerd door haar Mahatma leraren, dachten zij dat dit met ieder woord het geval was. Deze vrienden, even onnozel als zij vriendelijk waren, schrijft Blavatsky, verspreidden dit idee en dit werd door de vijand aangegrepen en buiten alle proporties overdreven. Zij vervolgt: *Gezegd werd dat het gehele boek 'Isis' mij van voor tot achter en woordelijk gedictieerd was door deze onzichtbare Adepten. En, omdat de onvolkomenheden van mijn werk nogal in het oog springend waren, was het gevolg van dit ongegronde en boosaardige gepraat dat mijn vijanden en critici – zoals hun goed recht was – naar voren brachten dat óf deze onzichtbare inspirators niet bestonden en deel uitmaakten van mijn 'bedrog' óf dat zij de bekwaamheid van zelfs een middelmatig goede schrijver misten (CW XIII, 195-96).*

Het idee om door onzichtbare leraren gedictieerd te schrijven, klonk zó bovennatuurlijk dat dit soort geruchten over *Isis Ontsluierd* gemakkelijk ontstonden. Blavatsky maakt echter duidelijk dat er niets bovennatuurlijks aan is. Ze bevestigt dat de leringen van haar oosterse Meesters komen en *dat veel passages in deze werken door mij zijn geschreven zoals door hen gedictieerd*. Ze legt uit: *Door dit te zeggen doe ik geen beroep op iets bovennatuurlijks, want zo'n gedicteerde tekst is geen wonder. Ieder redelijk intelligent mens, inmiddels overtuigd van de vele mogelijkheden van hypnose (nu door de wetenschap geaccepteerd en volledig onder wetenschappelijke controle) en van de fenomenen van gedachtenoverbrenging, zal gemakkelijk toegeven dat als zelfs een gehypnotiseerd wezen, een louter ontoerekenbaar medium, de niet uitgesproken gedachte hoort van zijn hypnotiseur die zo zijn gedachte op hem kan overbrengen – zozeer zelfs dat de woorden die de hypnotiseur mentaal uit een boek leest,*

worden herhaald, mijn bewering niets onmogelijks inhoudt. Ruimte en afstand bestaan niet voor gedachten; en als twee personen in een perfecte wederzijdse psycho-magnetische relatie tot elkaar staan en één van beiden is een grote Adept van de Occulte Wetenschap, dan wordt gedachtenoverbrenging en het dicteren van hele pagina's net zo gemakkelijk en zo begrijpelijk op een afstand van tienduizend mijl als het overbrengen van twee woorden binnen een kamer (CW XIII, 196).

Blavatsky benadrukt keer op keer dat haar leraren levende mensen zijn, geen geesten zonder lichaam. Terwijl zij in New York woonde kon zij eenvoudig gedicteerde teksten ontvangen van hen die in Tibet woonden, omdat afstand hierbij geen barrière vormt. Zij ontving ook gedicteerde teksten van andere leraren, die in andere plaatsen woonden, om in *Isis Ontsluierd* te gebruiken. Zoals door haar medewerker kolonel Olcott beschreven, verschilde hun kennis van het Engels geweldig, zodat hij soms verschillende correcties per regel moest aanbrengen, en soms nauwelijks iets hoefde te corrigeren. Het unieke werk van één van deze leraren wordt door Olcott als volgt beschreven: *De meest perfecte van alle waren de manuscripten die geschreven werden terwijl zij sliep. Het begin van het hoofdstuk over de beschaving van het oude Egypte (Isis Ontsluierd I, hoofdstuk XIV) is daar een voorbeeld van. We waren de avond tevoren zoals gewoonlijk rond 02.00 uur gestopt, beiden te moe om nog even een sigaret te roken en te praten voor uiteen te gaan. Zij viel al haast in slaap in haar stoel toen ik haar goede nacht wenste, dus ik haastte mij naar mijn slaapkamer. Toen ik de volgende morgen na mijn ontbijt naar beneden kwam, toonde zij mij een stapel van minstens dertig of veertig bladzijden in een prachtig geschreven HPB manuscript. Dit was, zei zij, geschreven door - nou ja, een Meester, wiens naam nog nooit is neergehaald, zoals bij anderen het geval. Het was perfect in alle opzichten, en ging zonder revisie naar de drukkers (Olcott, 211).*

Het materiaal voor *Isis Ontsluierd* werd zo stuk voor stuk, zonder systeem, aan Blavatsky gegeven. Toen het begon, had zij geen idee dat dit uiteindelijk een boek zou worden. Het materiaal werd later geordend en opnieuw geordend. Zij ging vaak in op het gebrek aan een systeem door over het uiteindelijke boek te zeggen: *Het lijkt in werkelijkheid, zoals een vriend opmerkte, alsof een massa onafhankelijke paragrafen zonder enig onderling verband in een prullenbak door elkaar zijn gemengd en vervolgens willekeurig eruit zijn gehaald en - zijn gepubliceerd (CW XIII, 192).*

Volgens de Mahatma K.H. waren haar eigen bijdragen aan *Isis Ontsluierd* eveneens onsystematisch en waren haar verklaringen onduidelijk. *Zij ... is niet in staat om iets systematisch en met kalmte te schrijven, of zich te herinneren dat het algemene publiek alle verhelderende verduidelijkingen nodig heeft die voor haar overtollig mogen schijnen (Barker, 126; 103, 111, 127).*

Door deze redenen en de diverse redenen hierboven aangevoerd, waardoor dwalingen in *Isis Ontsluierd* ontstonden, merkte de Mahatma K.H. op: *Het zou werkelijk herschreven moeten worden ter wille van de familie-eer* (Barker, 127).

Midden jaren 1880 begon Blavatsky inderdaad met het herschrijven en kondigde het als zodanig aan. Omdat zij echter in staat was zo veel meer waarheden in duidelijke termen naar buiten te brengen, werd dit project al snel omgevormd tot een geheel nieuw boek, *De Geheime Leer*. Al in 1882 was de situatie duidelijk veranderd.

Zij zegt dan: *Toen Isis werd geschreven, was de gedachte van hen die de aanzet tot de voorbereiding gaven dat de tijd niet rijp was voor de expliciete uiteenzetting van heel veel waarheden die zij nu wel in duidelijke taal willen meedelen. Daarom kreeg de lezer van dat boek over de desbetreffende filosofie meer hints, schetsen en schaduwen te zien dan methodische uiteenzettingen* (CW IV, 253).

Tegen 1886 was de situatie grotendeels veranderd. Zij schrijft: *En ik zeg u dat 'De Geheime Leer' twintig maal geleerder, filosofischer en beter zal zijn dan 'Isis' dat erdoor wordt omgebracht. Nu zijn er honderden dingen die ik mag zeggen en verklaren* (Barker, 535-536).

Isis Ontsluierd werd dus nooit herschreven; in plaats daarvan werd het vervangen door *De Geheime Leer*. Maar deze twee boeken beschrijven heel verschillende zaken en veel van het materiaal dat in *Isis Ontsluierd* staat is tot op heden nergens anders te vinden. We zijn daarom gelukkig dat een nieuwe uitgave van *Isis Ontsluierd* werd voorbereid door Boris de Zirkoff, die ontelbare uren spendeerde aan het corrigeren van referenties, citaten, spelling, etcetera. We zijn ook gelukkig dat door Michael Gomes een uittreksel van *Isis Ontsluierd* werd voorbereid, dat het merendeel van de gedateerde of verkeerde uitleg elimineerde. Want zoals Blavatsky, amper elf dagen voor haar dood, over dit boek van haar zei: *Ik houd vol dat Isis Ontsluierd een massa originele en tot nu toe nooit onthulde informatie omtrent occulte onderwerpen bevat. Dat dit zo is, wordt bewezen door het feit dat het werk bijzonder wordt gewaardeerd door iedereen die intelligent genoeg is om de kern eruit te distilleren en weinig aandacht te schenken aan het omhulsel, om de voorkeur te geven aan het idee en niet aan de vorm, ongeacht de kleine tekortkomingen. Bereid om zelf – als plaatsvervanger zoals ik zal aantonen – de schuld van alle externe, zuiver literaire tekortkomingen in het werk op mij te nemen, verdedig ik de ideeën en leringen erin zonder angst te worden beschuldigd van verwaandheid omdat noch de ideeën noch de leringen de mijne zijn, zoals ik altijd heb verklaard; en ik houd vol dat beide van het allergrootste belang zijn voor mystici en theosofiestudenten* (CW XIII, 193).

Zoals Olcott, haar medewerker bij dit boek, samenvatte: *Het meest ware dat ooit over 'Isis' werd gezegd was de uitdrukking van een Amerikaanse schrijver [Alexander Wilder]: 'Het is een boek met een revolutie erin'* (Olcott 397).

Uit: *Quest Magazine*, zomer 2015
Vertaling: S.C.

Noot van de redactie:

Er is bij de vermelde citaten zoveel mogelijk gezocht naar de precieze Nederlandse teksten in *De Mahatma Brieven aan A.P. Sinnett, samengesteld door A. Trevor Barker* en in *Isis Ontsluierd*. Dit was helaas niet overal mogelijk. Waar mogelijk is verwezen naar de bladzijden in de Nederlandse edities.

Bronnen:

Barker, A.T., *The Mahatma Letters to A.P. Sinnett*, 3d rev. ed. Adyar, Theosophical Publishing House (TPH), 1962.

Blavatsky, H.P., *Collected Writings*, edited by Boris de Zirkoff. Wheaton, TPH, 1977-91.

Blavatsky, H.P., *Isis Unveiled*, edited by Boris de Zirkoff. Wheaton, TPH, 1972 [1877].

Blavatsky, H.P., *The Secret Doctrine*, edited by Boris de Zirkoff. Adyar, TPH, 1978 [1888].

Gomes, Michael, ed., *Isis Unveiled: Secrets of the Ancient Wisdom Tradition*, Madame Blavatsky's First Work. Wheaton, TPH, 1997.

Olcott, Henry Steel, *Old Diary Leaves*, vol. 1. 2d ed. , Adyar TPH, 1974.

Tiele, C.P. *Outlines of the History of Religion*, London: Trübner, 1877.